

Allmänningar och Stråk

essäer, reflektioner och pratpromenader Om gemensamma rum

Karin Grundström
Mathilda Rosengren
Redaktörer

A&S
Allmänningar & Stråk

Boken har finansierats genom Formas Nationella forskningsprogram för Hållbart samhällsbyggande Nr. 2019-01923

ISBN 978-91-527-2480-4 (tryck)

ISBN 978-91-527-2481-1 (pdf)

© Författarna, 2022

Utgivare: Allmänningar & Stråk: Malmö

Layout: Karin Grundström och Mathilda Rosengren

Tryck: Åtta45 Tryckeri: Malmö

Om massor

Cecilia Wendt

Schaktmassor från ny transportinfrastruktur och ny bebyggelse förändrar jorden. Jordhögarna som bildas formas av underlag som erbjuder flera sätt att förflytta sig (Gibson, 2015). Underlag som kan beskrivas vara i rörelse, i förändring och nedbrytning på sätt som överskrider mänskliga skalor, mänsklig perception och mänskliga koncept av tid. Det pågår samtidigt flera större byggen och underlagen blev plötsligt synliga och kunde erfaras på många olika sätt. Jag började ställa frågor om underlaget, som av byggsektorn benämns massor. Vad är massor?

Jag ringer till Vägverket och frågar vad de ska göra med de uppgrävda massorna som blivit till med hjälp av schaktmaskiner. Vad menar de med massor? Återigen får jag, precis som i ett tidigare samtal med Naturvårdsverket, svaret att min frågeställning är för bred. Det går inte att svara på den typen av frågor. Jag återberättar det jag menar att jag hörde i samtalet med naturvårdsverket om hur det som grävs upp av schaktmaskiner får den juridiska termen "avfall". Beteckningen avfall gör att samtalet flyter på lite till. Massor som grävts upp blir juridiskt benämnt som avfall och klassas därefter i olika kategorier. Ett exempel på en kategori massor som ligger och väntar tills byggnationen är över. I arbetet med att bredda järnvägen mellan Malmö och Lund så har massor grävts upp, som fått den juridiska beteckningen avfall och sedan klassats som matjord. De massorna ska återanvändas som matjord på samma plats. Högen av matjord kan ligga där en längre tid, ibland under några år (personlig kommunikation, 2021). Vad händer med den jorden?

Metoden med grävfri eller ogrävd odling [eng. 'no dig'] beskrivs av (Linde och Granefelt, 2021) som "att inte rumstera i jorden samt att tillföra mullmaterial i form av komposterat eller icke nedbrutet organiskt material". Tanken är att de miljontals mikroorganismer, maskar och andra organismer

som lever i jorden blir störda. Grävfri odling förstås då som regenerativ odling. I en faktaruta förtydligas att jordytan kan bearbetas med kratta och hacka, det går att göra gropar och även gräva lokalt i vissa situationer. Är den uppgrävda matjorden en regenerativ hög?

Frågan om klassificering av jord i form av avfall beror även på hur djupt schaktningen sker. Vid Åkarp ska järnvägsspår läggas på minst 6 meters djup och då menar personen jag talar med på vägverket att det är orörd jord som grävs upp, som blir till juridiskt avfall, som blir klassificerad som lerjord. Sådana massor används ofta för att göra ny mark (Vägverket, 2021). Vad är massorna som grävs upp, transporteras och grävs ned? Massorna kanske synliggör hur det privata och det allmänna blandas samman. Utmanar massornas rörlighet hur allmänningar och stråk blir till och används?

"De har ju byggt en skidbacke, jag tycker inte att de behöver flytta den."

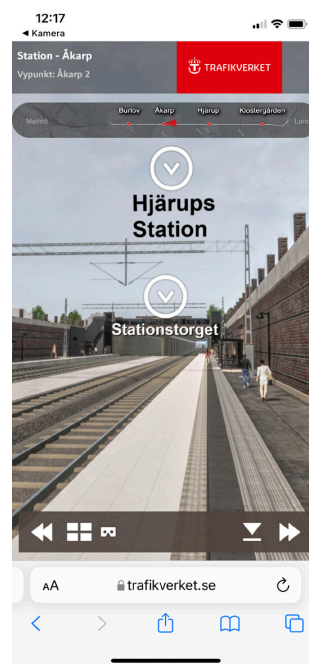
Massor i Åkarp

Jag dirigeras till en hög av uppgrävd jord av en av Vägverkets anställda vid utgrävningen och arbetet med järnvägen som jag mött uppe på den temporära bil bron i Åkarp. Jag går till skidbacken. Högen möjliggör att jag kommer högre upp med min kamera: kameran riktas mot kommunerna Malmö, Lund och Staffanstorps? Jordhögen möjliggör att jag ser en annan hög inom samma område i Åkarp som jag inte kunde se när jag gick längs vägen.

Massorna som grävts upp, som är avfall och klassas som byggmaterial och ska användas till att återställa området, Åkarp, 2021

6 meter ner: massor som grävts upp, som är avfall och klassas som lerjord och kan användas till ny mark.
"Kolla in de nya stationerna i 'digitala' Fyrspåret".

På väg till och från arbetet till fots 3/12 2019, spårvägen mellan Lund C och ESS

Ny mark. Rögleområdet, Skrylle fritidsområde

Jag besökte en tidigare deponi som ska ha varit aktiv mellan 1970 och 1990. Dit har den största delen av massorna från Lunds spårväg fraktats. Enligt en person jag möter på deponin så kom även massor från ESS och breddningen av järnvägen. Massorna som används för att täta deponin är packad moränlera och därefter läggs ett ytlager av matjord eller ängsjord (Melica miljökonserter, 2021) Tidigare försök ska ha gjorts med ett lager matjord men trots det så ska deponin enligt Sydsvenskan fortsatt läcka ut runt 740 ton metangas om året (Svanh, 2021).

”Här låg tidigare en sopdeponi, där det dumpades åtskilliga ton sopor. När tippens stängdes täcktes massorna över med ett lager matjord, som med tiden tunnades ut så att de gamla soporna blottades. Samtidigt trängde regnvatten ner till soporna och bildade ett förorenat lakvatten. Från avfallet bildas också metangas, som också påverkar miljön. Därför fattade Lunds kommun beslut att lägga på ett nytt lager med närmare 1,5 meter jord, och restaurera dammar som tar hand om vattnet. Efter övertäckningen skapas ett natur- och friluftsområde med öppna ängsytter, buskar och träd, stigar, ridvägar och picknickplatser” (Lunds kommun, 2021)

På en uppsatt karta-bygghandling i anslutning till vad jag tror är en entré, finner jag sex klimatfönster som ska omvandla metangasen. Deponin ingår i Skrylle naturreservat och nedanför deponin ligger ett sportfiskeområde, Rögle dammar (Skrylle, 2021).

Rör och Klimatfönster, Rögleområdet, 2021: Rör leder deponigasen till fem olika områden som benämns klimatfönster. Hål i täckningen med lerjord som omvandlar metangasen till koldioxid och vatten.

Finns massor?

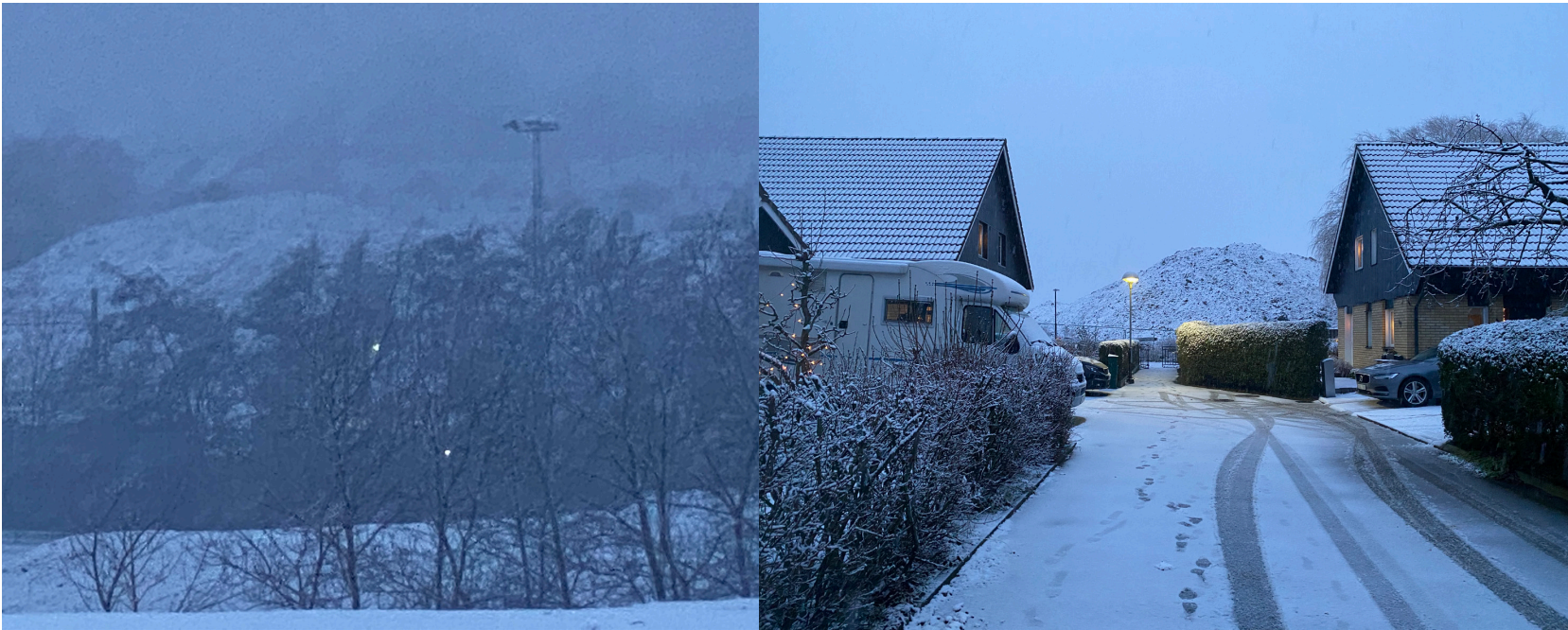
Vägar, leder och stråk formas också av maskiner och inte bara av människors och andra organismers spår av förflyttning. I rapporten Jordars schaktbarhet från 1973 skriver Ove Magnusson att det inte fanns ett klassificeringssystem som tog hänsyn till olika jordars schaktbarhet ur maskinell synpunkt. Det system som fanns var upprättat av Svenska Teknologföreningen 1956. "Enligt detta system anges schaktbarheten i direkt relation till vissa handverktyg, skyffel, spade, korp, kilning, varvid jordarterna indelas i fyra grupper" (Magnusson, 1973). Utvecklingen av schaktredskapen beskrivs som det som gjorde att forskningen intensifierades på 1970-talet. Exempel på frågor som forskningen tog upp var: jordars uppförande vid schaktning? hur verkar relationen mellan schaktning och bearbetning? hur beter sig jorden efter lossbrytningen? och hur lossbrytningen påverkade den fortsatta lossbrytningen (ibid.). En del av försöken utfördes i laboratorier men också i fält för att mäta krafter som erfordras för schaktning i olika jordar. Bland annat har fältförsök utförts under en sommar i Bofors, 1969.

Den 28 januari 2021 fick Naturvårdsverket i uppdrag av regeringen att se över hanteringen av schaktmassor och annat material som kan användas för anläggningsändamål (Regeringen, 2021):

Det uppstår stora mängder schaktmassor i samband med bostadsbyggande och anläggande av vägar och järnvägar. Jag är glad att Naturvårdsverket nu ska se över bestämmelser så att schaktmassor kan användas på ett bättre sätt. Det är helt nödvändigt för att vi ska kunna ställa om till en giftfri och cirkulär ekonomi, säger bostadsminister Per Bolund.

Redovisningen av uppdraget ska publiceras i juni 2022 enligt naturvårdsverket (personlig kommunikation, 2021). Kommer massor fortsatt att benämnas som massor? Kommer en strävan efter en giftfri och cirkulär ekonomi alls påverka hur allmänningar och stråk blir till? Deponier som görs om till allmänningar är antagligen ett sådant exempel, men samtidigt, kan stråk och allmänningar bli till utan maskiner och klassificering genom massor? Finns massor? Kanske måste frågan ställas när vägar, leder, stråk och allmänningar planeras, görs eller bara blir till.

Referenser

Melica miljökonserter (2021). "Rögle deponi täcks". <https://www.melica.se/notis/rogle-deponi-tacks/>. [Hämtad november 2021].

Svanh, G. (2021). "Soptipp i Lund blir nytt fritidsområde". *Sydsvenskan*, 2021-01-04. <https://www.sydsvenskan.se/2021-01-04/soptipp-i-lunds-komun-blir-nytt-friluftsomrade-med-ridstigar-och-hundrastgard> [Hämtad oktober 2021].

Linde, B. & Granefelt, L. (2021). *Odla utan spade: lättskött & klimatsmart köksträdgård : no dig på svenska*. Stockholm: Ordfront.

Gibson, J.J. (2015[1979]). *The ecological approach to visual perception*. New York: Psychology Press.

Lunds Kommun (2021). "Nu växer Rögleområdet fram". <https://www.lund.se/nyheter-och-nyhetsarkiv/2020/nu-vaxer-rogleområdet-fram/> [Hämtad september 2021].

Skrylle (2021). "Att göra i Skrylle". <https://skrylle.se/att-gora/fiska-i-rogle-dammar/> [Hämtad oktober 2021].

Magnusson, O. (1973). Jordars schaktbarhet. Beräkningsmetod och förslag till indelning av jord i schaktbarhetsklasser. *Rapport*. [Elektronisk resurs].

Regeringen (2021). "Hanteringen av schaktmassor ska ses över". <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2021/01/hantering-av-schaktmassor-ska-ses-over/> [Hämtad oktober 2021].

Skärmavbildningar

Skärmavbildningarna är publicerade med tillstånd från Vägverket.